

Рихальська Вікторія Олександрівна –
магістр кафедри спеціальної техніки та
оперативно-розшукового документування
Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Розглянуто науково-технічні засоби, що застосовуються під час фіксації судового процесу в кримінальному судочинстві.

Ключові слова: кримінальне судочинство; науково-технічні засоби; фіксація судового процесу.

Рассмотрены научно-технические средства, применяемые при фиксации судебного процесса в уголовном судопроизводстве.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство; научно-технические средства; фиксация судебного процесса.

Considered scientific and technical means used during fixing trial in criminal proceedings.

Keywords: criminal justice; scientific and technical means fixing trial.

Процедуру фіксації судового процесу в судочинстві розглядають у низці законодавчих актів, зокрема, у ст. 129 Конституції України [1], у ст. 27 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України [2], у ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3], у ст. 197 Цивільного процесуального кодексу України [4].

Рівень правосуддя в країні – це показник суспільного здоров'я громадян цієї країни, тому головною метою судової системи держави має бути реальне забезпечення можливості захисту прав і свобод людини та громадянина. Протокольна форма фіксування судового процесу не є прозорою в системі судочинства, адже така форма фіксування створюється безпосередньо певною особою, яка завжди має свою суб'єктивну думку та особисте ставлення щодо кожного процесу. Унаслідок цього зацікавлена сторона процесу може, шляхом певних процесуальних дій, скаржитися на суб'єктивізм під час фіксування судових засідань, що викликає сумніви щодо неупередженості та об'єктивності суду. Тому вважаємо, що крок законодавця до обов'язковості фіксування судового процесу, викладеного в КПК України [2] є абсолютно виправданим і об'єктивним.

Згідно з ч. 5 ст. 27 КПК України «Гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами», під час судового розгляду забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому КПК України [2].

Законодавець, виводячи кримінальний процес на рівень технічної регламентації, та зобов'язуючи суд вести технічний (а не протокольний «рукописний») запис засідання, надав сторонам процесу більшої реалізації права на захист своїх інтересів. Адже таким чином відбувається повна фіксація засідання, та через будь-який проміжок часу є можливість відтворити хід процесу повністю, у такому разі суддя має неухильно дотримуватися встановленої законом процедури розгляду кримінальної справи, не допускати процедурного спрощення.

Частина 6 ст. 27 КПК України передбачає, що кожен, хто присутній у залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання на радіо і телебаченні, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду [2].

Отже, передбачається можливість фіксування не тільки фонографічного запису, а й відеозапису. Проте для такої дії суд, за клопотанням сторони про надання можливості проводити відеозйомку, заслухавши учасників процесу, повинен винести мотивовану ухвалу на задоволення або відхилення такого клопотання. У суддів з реалізацією цих положень проблем не виникає, адже суди всіх рівнів забезпечені технічними пристроями для фонографічних засобів.

Ігнорування вимоги обов'язковості фіксування окремих процесуальних дій тягне за собою недійсність таких дій, а отримані результати дорівнюють нулю. Відсутність же технічного носія інформації, на якому зафіксовано провадження в суді першої інстанції, визнається істотним порушенням вимог закону і є підставою для скасування всього рішення судом апеляційної інстанції (статті 409, 412 КПК України) [2].

Однак у кримінально-процесуальному законодавстві є винятки, за якими повна фіксація судового процесу не проводиться. Зокрема, це регламентується ч. 4 ст. 107 КПК України, у разі неприбуття на судові засідання всіх осіб, які беруть участь у судовому провадженні, чи в разі, якщо, відповідно до положень КПК України, судові провадження здійснюються судом за відсутності осіб (ст. 406, 435 КПК України – письмове апеляційне й касаційне провадження), то фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження в суді не здійснюється [2].

Наведена стаття співпадає з рішенням Конституційного Суду України від 8 грудня 2011 р. №16-рп/2011. У цьому рішенні суд зазначає, що в судових засіданнях, які проводяться за відсутності всіх учасників судового процесу (як через їх нез'явлення, так і у зв'язку з письмовою формою провадження) фактично відсутній предмет фіксації технічними засобами, згідно з п. 7 ч. 3 ст. 129 Конституції України [1].

Законодавством визначено відповідальність за недотримання вимог обов'язкової фіксації. Цей факт підтверджується ч. 6 ст. 107 КПК України,

яка передбачас, що незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих унаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними [2].

Норми КПК України мають низку положень, реалізація яких є складною та передбаченою лише в розрізі теорії. На практиці деякі з положень нового КПК України застосувати дуже важко, а в деяких випадках узагалі неможливо.

Так, закон передбачас проведення допиту і пізнання (ст. 232 КПК України), а також окремі процесуальні дії в суді (ст. 336 КПК України) у режимі відеоконференції під час трансляції з віддаленого приміщення (дистанційне досудове розслідування й дистанційне судочинство) [2].

Ця «послуга» передбачається в разі:

неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;

необхідності забезпечення безпеки осіб;

проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;

необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;

наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Перебіг і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної в режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису.

Крім цього, ст. 567 КПК України визначає схожий перелік підстав для можливості дистанційного проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави [2].

Унесенню цієї норми в КПК України посприяла ратифікація Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах від 6 травня 2011 р.

Обов'язком держави є не лише створення умов для існування правових норм, а й практична реалізація таких норм. Тому законодавець у п. 18 розділу XI «Перехідні положення» Кодексу зобов'язав Кабінет Міністрів України забезпечити обладнання залів судового засідання необхідною кількістю технічних засобів фіксування кримінального провадження та проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції кількістю не менше ніж дві зали на кожний місцевий суд, не менше ніж чотири зали на кожний апеляційний суд, не менше ніж п'ять зал на Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, не менше ніж п'ять зал на Верховний Суд України. Цю інформацію оприлюднено на сайті судової влади [5]. Так, станом на 3 лютого 2013 р. в Україні було лише 49 судів, у яких було запроваджено систему відеоконференцв'язку. А вже станом на 21 березня 2013 р. їх уже

було 145 [5]. Однак ніхто не може гарантувати якість процесу використання таких систем відеоконференцз'язку, адже їх застосування також має свою специфіку.

Фіксування судового розгляду технічними засобами успішно використовується в зарубіжних країнах. Досвід цих країн дає можливість виокремити такі прийоми фіксації судового засідання:

стенографічна техніка з подальшою розшифровкою, оформленням змісту стенограми у протоколі;

спеціальна стенографічна та комп'ютерна техніка, що забезпечує розшифровку (переведення) змісту стенограми в режимі реального часу;

аудіозапис судового засідання з використанням касетного магнітофона з чотирма або вісьмома доріжками для запису, з використанням цифрового аудіозапису;

відеозапис судового засідання;

інші, у тому числі комбіновані засоби механічної чи електронної фіксації ходу судового засідання [6].

Отже, фіксування судового процесу технічними засобами – це обов'язкова умова здійснення об'єктивного правосуддя, що покликана відстоювати права та інтереси людини і громадянина. Уважаємо, що введення обов'язкового фіксування судового процесу є значним кроком уперед для забезпечення законності та неупередженості під час ведення судового процесу. На сьогодні не всі судові установи забезпечені технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції. Проте суди поступово обладнуються такими засобами.

Нині в Україні функціонує 766 судів, з яких станом на 21 березня 2013 р. забезпечено лише 145 технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції. Вимоги законодавства впроваджуються досить повільно, адже в більшій частині судів немає фізичної можливості забезпечити доступ громадян до встановленої норми. Уважаємо, що доцільнішим спочатку зробити відповідну матеріально-технічну базу як основу для впровадження чинних норм, що забезпечують право на використання технічних засобів для проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (ред. від 12.06.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 37. – 25 трав.

3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41. – С. 1468. –

Ст. 529 (зі змінами, редакція від 28.07.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40. – Ст. 492. (зі змінами, редакція від 11.08.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

5. Сайт судової влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.scourt.gov.ua>.

6. Кудрявцева Е. Аудиозапись судебного заседания / Е. Кудрявцева // Российская юстиция. – 2002.